

CZY MIGRACJE BĘDĄ POWSZECHNYM ZJAWISKIEM NADCHODZĄCYCH DEKAD ?

Emigracja zarobkowa jest jednym z głównych czynników wpływających na stan zatrudnienia. Przy sprawnym zarządzaniu zasobami ludzkimi może rekompensować również wielkość niedoborów kadrowych wśród specjalistów. Znaczna emigracja wśród pracowników wyższego szczebla i techników jest pozytywnie skorelowana z okresem prosperity w kraju docelowym. Wyższy poziom migracji do kraju przyjmującego definiuje okres 2,5 dekady w fazie wzrostu – tj. „hossy”, który średnio w cyklu M. Kondratiewa wynosi 25 lat. Mają miejsce wówczas trwałe migracje, które są jednym z czynników uzupełnienia deficytu fachowców.

W pracach sezonowych i w okresowym zapotrzebowaniu w innych sektorach gospodarki, następuje częste zatrudnienie obcokrajowców, gdy potrzeba osób do wykonywania prac prostych, operatorów i monterów maszyn i urządzeń, robotników przemysłowych i rzemieślników oraz pracowników w transporcie, spedycji i logistyce. Jest to personel, który z reguły wykonuje zadania mniej skomplikowane niż technik czy inżynier. Ucieczka pracowników w praktycznych zawodach następuje często, niezależnie od aktualnej koniunktury gospodarczej w kraju docelowym.

Zarówno w Polsce jak i w województwie podkarpackim można odnotować migracje zarówno specjalistów jak i pracowników do prac prostych. Ze względu na specyficzne położenie naszej ojczyzny pomiędzy Wschodem a Zachodem, migracje mają charakter napływu części pracowników z wschodniej granicy i odpływu rodzimych zasobów w kierunku państw Europy Zachodniej. Polacy emigrują i będą nadal emigrować do krajów Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych AP. Do Polski przybywają pracownicy z krajów Europy Wschodniej, a nawet Azji. Przyczyną opisanych przemieszczeń jest znaczna różnica w dochodach pomiędzy krajem wysyłającym a przyjmującym. Tylko bardzo duża zmiana w Unii Europejskiej i graniczącej z nią Unii Wschodnioazjatyckiej mogłaby inaczej ukształtować pozostające od lat takie same kierunki migracji, a nawet zapoczątkować powstanie nowych.

Istotnymi dla rynku pracy w województwie podkarpackim są zmiany liczby ludności, które następują z różnych przyczyn. Związek ten jest widoczny również w kontekście procesów globalizacji. Zmiany miejsca zamieszkania poszczególnych osób można podzielić na migracje następujące za granicę (trwałe zwane emigracją, w tym o charakterze zarobkowym) oraz na zmiany stanu ludności pomiędzy regionami danego kraju.

Odpowiednie informacje sprawozdawcze, napływ i odpływ osób w założonym czasie – możliwy jest do uchwycenia na poziomie województw, powiatów i gmin, zgodnie z metodą badań demograficznych GUS. Ponadto można rozróżnić migracje pod względem ich trwałości (stałe, sezonowe). Wyjazdy czasowe z kraju do innego państwa określane są mianem emigracji terminowych.

Wyjazd za granicę na stałe bez zamiaru powrotu do ojczyzny, można określić jako emigrację stałą. Według kryteriów czasu trwania migracji przyjmowanych przez ONZ, za trwały stan należy przyjąć wyjazd na okres dłuższy niż rok.

Poza czasowym lub stałym pobytem za granicą następują przemieszczenia się osób do innych województw, bardziej zaawansowanych w rozwoju. Zmiany w liczbie ludności zamieszkującej dany teren mają również charakter stały lub czasowy i następują wewnątrz kraju. Migracje te mogą mieć charakter lokalny i następować w danym województwie lub tylko w niektórych regionach kraju.

W zakresie lokalnych zmian stanu ludności, można wyróżnić procesy towarzyszące znacznym przemianom społecznym, mające w pewnych warunkach charakter masowy, które miały miejsce na terenie całego państwa. Do takich zmian należy zaliczyć migracje ludności ze wsi do miast. Początek tego procesu następował wraz z rozwojem społeczeństw przemysłowych, już w okresie II Rzeczypospolitej. Napływ ludności z terenów wiejskich do miast wraz z zakończeniem II Wojny Światowej przybrał na sile, między innymi z powodu strat ludnościowych w miastach i zmian granic państwowych. Nową jakość określano mianem stałych migracji ludności o jedno-wektorowym kierunku przestrzennym: wieś → miasto.

W latach 70. XX wieku Alvin Toffler opisał efekt obserwowanych przez niego przemian społecznych. Rozwój technologii komunikacyjnych wpływa na brak zależności stanu świadomości człowieka od miejsca zamieszkania. Poszerzona komunikacja nie pozostanie bez wpływu na rynek pracy i może być przyczyną osłabienia migracji, a nawet zmiany kierunku – z miast ↻ na wieś. Miejsce zamieszkania nie będzie miało wpływu na zatrudnienie. Aktualnie odnotowujemy zjawisko wzrostu ofert pracy dla wąskiego grona specjalistów, gdzie rekrutacja np. ma miejsce w całym kraju i przebiega niezależnie od głównej siedziby firmy, a praca przybiera formę zdalną przez komputer.

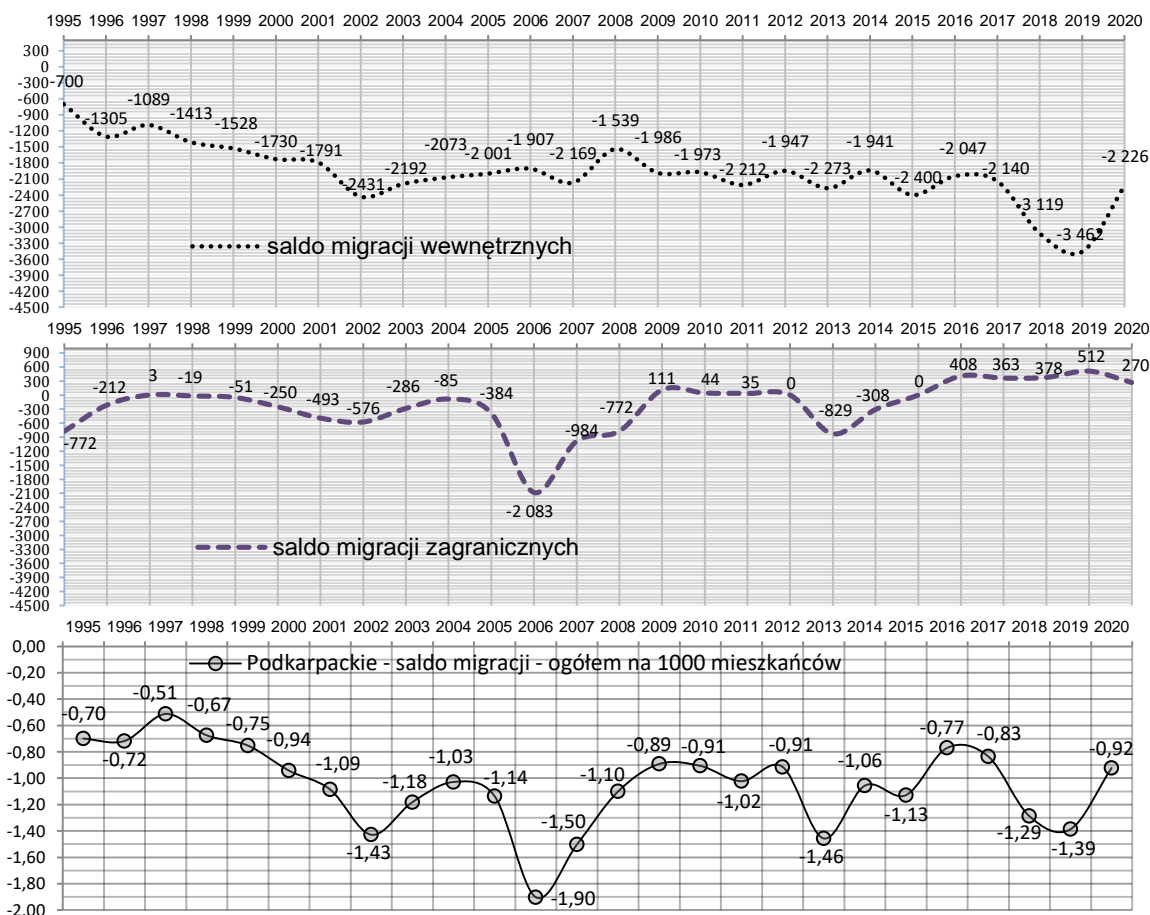
W przyszłości pojawi się możliwość podjęcia zatrudnienia na odległość w innych dziedzinach działalności gospodarczej. Efekt pracy – np. określony przedmiot materialny, zostanie przesyłany do pracodawcy przez internet. Przemiany będą determinowane przez rozwój technologii, między innymi – druku przestrzennego, który z czasem będzie powszechny i możliwy do wykonania na różnych nośnikach materialnych. Odnotowany w przeszłości napływ ludności z terenów wiejskich do miast będzie miał w całości już tylko historyczny charakter, ponieważ miejsce wykonania pracy nie będzie istotne dla wielu zawodów i większości pracodawców.

Niniejsze opracowanie charakteryzuje poziom migracji międzywojewódzkich i zagranicznych w aspekcie pobytów stałych i czasowych, w świetle danych statystycznych dostępnych dla województwa podkarpackiego. Wielkości dla innych województw i średnia krajowa zawarte są jako informacja porównawcza. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS i publikacje Urzędu Statystycznego w Rzeszowie. Realnym czynnikiem kształtującym liczbę ludności (poza ruchem naturalnym ludności tj. liczbą urodzeń żywych i zgonów) są właśnie migracje na pobyt stały lub czasowy. Od kilkunastu lat odnotowujemy na Podkarpaciu ujemne saldo migracji na pobyt stały, co ma wpływ, jako jeden z czynników na brak znacznego przyrostu zasobów ludzkich ¹.

¹ Z migracjami nieodłącznie związane są takie zjawiska jak „brain gain” (zdobywanie, pozyskiwanie mózgow) czy „brain drain” (drenaż mózgow). Unifikacja wpływa na możliwość uzyskania odpowiedniego wykształcenia poza centrami rozwoju cywilizacji. Kraje najbardziej rozwinięte są zlokalizowane na północy, a zacofane na południu. Jeden z kierunków migracyjnych prowadzi więc z krajów biednego Południa do bogatej Północy, a drugi ze Wschodu na Zachód (centra cywilizacyjne zlokalizowane w krajach Europy Zachodniej i w Ameryce Północnej). Jak na razie tylko drugi typ migracji jest widoczny w Polsce. Massmedia

W 2020 roku saldo migracji w województwie podkarpackim wynosiło minus 1 956, co w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców wynosiło minus 0,92‰ (w kraju wskaźnik ten posiadał wartość dodatnią 0,12‰). W 2019 r. saldo migracji w województwie podkarpackim wynosiło minus 2 950 osób, co w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców dało wartość 1,39‰ (w kraju wskaźnik ten posiadał również wartość dodatnią i przyjął wartość plus 0,16‰) ².

Porównanie salda migracji w województwie podkarpackim (BDL)

co jakiś czas donoszą o jego postępach w Europie. Skoro zjawisko nasila się, nasuwa się pytanie o przyczyny. Oczywiście – ekonomiczne, różnica w dochodach, często znaczna różnica pomiędzy poziomem i jakością życia kraju ojczystego i kraju emigracji. Innymi przyczynami są – poczucie braku wpływu na sytuację w ojczyźnie, wola zmiany na lepsze i potrzeba trafnego ułożenia swojego rozwoju zawodowego przez zniewolowanie ograniczeń kraju ojczystego, przekonanie o możliwości większego awansu społecznego, co w rzeczywistości kraju przyjmującego jest zależne od posiadanego zawodu i umiejętności. Jeszcze bardziej ogólny podział wymienia dwa typy społecznej ruchliwości: horyzontalną i wertykalną. Ze zjawiskiem migracji ludności powiązana jest zmiana miejsca zamieszkania, którą określamy mianem ruchliwości horyzontalnej. Pracownicy pochodzący z krajów Europy Zachodniej już w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej uzyskali możliwość swobodnego podejmowania pracy w państwach członkowskich. Odpowiednie przepisy obowiązywały od 1957 r. Częściowe otwarcie rynków pracy państw UE-15 dla krajów Europy Środkowej i Wschodniej nastąpiło po 47 latach. Obecnie prawo to wynika z art. 45 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE). Zmiana miejsca w strukturze społecznej w ramach danego społeczeństwa definiowana jest jako wertykalna ruchliwość społeczna. Współcześnie oba typy społecznej zmienności mogą się na siebie nakładać. Stała emigracja za granicę może się wiązać zarówno z ruchliwością horyzontalną jak i wertykalną. Poza bezsilnością i brakiem wpływu na rzeczywistość z emigracją koreluje pozytywnie młody wiek uczestników i brak chorób dziedzicznych lub nabytych. Nie bez znaczenia jest wzrost świadomości najuboższych członków społeczeństwa, unifikacja i globalizacja. Współcześnie prawie każdy człowiek posiada obywatelstwo (pomijając nieliczne funkcjonujące społeczności pierwotne). Lepiej jest być obywatelem państwa zamożnego, o wysokim standardzie niż biednego. Sytuacja w województwie podkarpackim jest tylko niewielkim „wycinkiem” problemów emigracyjnych w Polsce i na świecie. Dane z terenu jednego powiatu czy województwa, a nawet kraju niewiele powiedzą o zjawisku – jego istotnych procesach tj. kierunkach migracji, przyczynach i prognozach na przyszłość. Migracja będzie następowała, a ludność będzie się nadal przemieszczała. Odrębnym zagadnieniem pozostaje to czy zjawisko jest korzystne czy nie oraz czy kierunki przemieszczania się ludności będą ulegały znacznym zmianom. Należy się domyślać z dużym prawdopodobieństwem, że w aktualnej sytuacji geo-politycznej kierunki nie ulegną zmianie. To z jakiego kraju ludzie emigrują, pozostaje stałe do końca danej epoki.

² BDL zawiera dane na temat salda migracji wewnętrznych i zagranicznych. Saldo migracji prezentowane jest w przeliczeniu na 1000 ludności. Oznacza przyrost lub ubytek ludności na danym obszarze kraju z powodu migracji (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców danego terenu).

W 2020 roku więcej osób opuściło województwo podkarpackie zmieniając miejsce pobytu na inne województwo (-2226 osób) niż za granicę RP. Według oficjalnych statystyk bilans był dodatni i wyniósł plus 270 osób (saldo migracji ogółem wyniosło minus 1956 osób). Rok wcześniej również więcej osób opuściło województwo podkarpackie do innego województwa (-3462 osoby) niż wyjechało za granicę kraju, gdzie bilans był dodatni tj. plus 512 osób (saldo migracji ogółem wyniosło minus 2950 osób ³.

Migracje ludności na pobyt stały w 2020 r.

Powiaty	Saldo migracji na 1000 mieszkańców (w prom.)	Saldo migracji ogółem (w liczbach bezwzględnych)	Saldo migracji wewnętrznych (w liczbach bezwzględnych)	Saldo migracji zagranicznych (w liczbach bezwzględnych)
1	2	3	4	5
Polska **	0,12	4 483	0	4 483
Województwo Podkarpackie *	- 0,92	- 1956	-2 226	270
bieszczadzki	- 5,07	- 109	-76	-33
brzozowski	- 3,12	- 204	-197	-7
dębicki	- 0,87	- 117	-127	10
jarosławski	- 1,93	- 231	-253	22
jasielski	- 2,25	- 254	-263	9
kolbuszowski	- 2,80	- 174	-192	18
krośnieński	- 1,16	- 130	-125	-5
leski	- 0,80	- 21	-25	4
leżajski	- 2,39	- 165	-166	1
lubaczowski	- 4,68	- 256	-252	-4
łańcucki	1,97	160	137	23
mielecki	- 1,15	- 157	-186	29
niżański	- 3,02	- 200	-212	12
przemyski	- 1,45	- 107	-131	24
przeworski	- 2,27	- 177	-177	0
ropczycko-sędziszowski	- 0,21	- 16	-53	37
rzeszowski	5,89	1 005	950	55
sanocki	- 3,62	- 340	-352	12
stalowowlowski	- 3,11	- 328	-244	-84
strzyżowski	- 2,31	- 141	-149	8
tarnobrzeski	- 1,71	- 90	-100	10
Krosno	- 4,31	- 198	-203	5
Przemyśl	- 5,99	- 358	-373	15
Rzeszów	4,36	857	755	102
Tarnobrzeg	- 4,42	- 205	-212	7

W 2020 roku **z miast** w województwie podkarpackim ubyło 2 183 osoby, na co złożył się ubytek 2 227 osób w wyniku migracji wewnętrznych i przyływ z zagranicy 44 osób w wyniku reemigracji. Liczba osób **zamieszkałych na wsi** wzrosła o 227 osób, w tym o 1 osobę z powodu migracji wewnętrznych i o 226 z powodu reemigracji. W rezultacie dało to ubytek 1956 osób, na który złożył się głównie odpływ ludności z miast do innych województw ⁴.

Emigracja za granicę na pobyt stały. Na wyjazdy za granicę RP na pobyt stały składają się zarówno wymeldowania z pobytu stałego za granicę jak i zameldowania na pobyt stały w kraju, po powrocie z zagranicy (imigracja). Na podstawie tych danych, można obliczyć tzw. *saldo migracji*. Gdy jest ujemne, przeważają wyjazdy na pobyt stały, za granicę. W przeciwnym przypadku przeważają powroty do kraju.

³ Wartość salda migracji ogółem w 2020 roku oznacza, że liczba osób wymeldowanych z pobytu stałego w ciągu roku przekroczyła liczbę osób zameldowanych na pobyt stały w tym samym okresie. Źródło: BDL, kategoria ludność, grupa – migracje wewnętrzne i zagraniczne, podgrupa – migracje na pobyt stały gminne wg płci migrantów w ruchu wewnętrznym i zagranicznym oraz migracje na pobyt stały między powiatowe i zagraniczne wg ekonomicznych grup wieku.

⁴ Źródło: BDL.

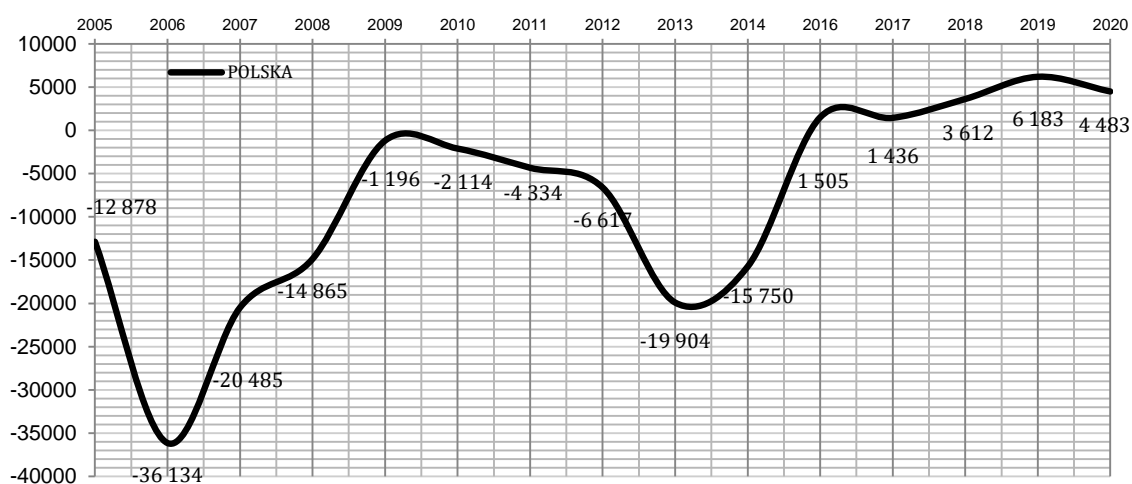
Emigracja i imigracja na pobyt stały wg kierunku, 2020 rok

Nazwa	Saldo migracji (liczba osób)							
	Ogółem	Europa	Azja	Afryka	Ameryka Pn. i Śr.	Ameryka Południowa	Oceania	Nieustalony
POLSKA	4 483	3 745	494	117	88	34	2	3
DOLNOŚLĄSKIE	549	462	50	9	19	2	6	1
KUJAWSKO-POMORSKIE	94	73	9	3	6	2	1	0
LUBELSKIE	347	328	10	2	4	0	3	0
LUBUSKIE	125	123	3	2	-4	1	-1	1
ŁÓDZKIE	140	127	11	6	-1	0	-3	0
MAŁOPOLSKIE	569	532	29	21	-18	3	2	0
MAZOWIECKIE	1 749	1 393	254	33	57	10	2	0
OPOLSKIE	- 372	- 372	1	5	- 6	0	0	0
PODKARPACKIE	270	249	11	2	10	0	-2	0
PODLASKIE	384	340	13	1	25	1	4	0
POMORSKIE	253	222	12	1	17	3	-2	0
ŚLĄSKIE	-189	-225	28	18	-13	6	-3	0
ŚWIĘTOKRZYSKIE	130	121	4	0	5	0	0	0
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	22	49	1	1	-28	0	-1	0
WIELKOPOLSKIE	266	204	46	11	3	5	-3	0
ZACHODNIOPOMORSKIE	146	119	12	2	12	1	-1	1

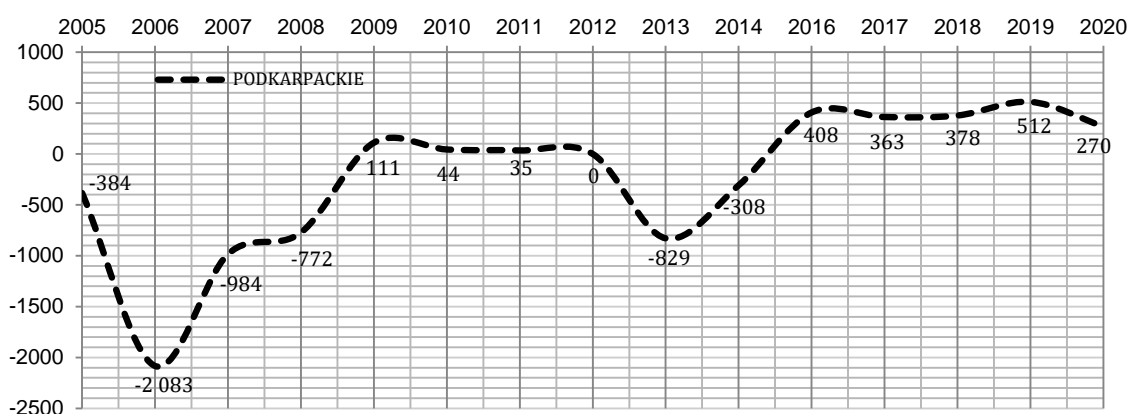
Od 2016 roku saldo migracji jest dodatnie zarówno w Polsce jak i w większości województw. W 2020 roku w województwie podkarpackim odnotowano dodatnie saldo migracji zagranicznych (plus 270 osób). Dowodzi to większej liczby przyjazdów z zagranicy niż wyjazdów na stałe. Krajami, z których odnotowano przyrost były następujące: Europa (plus 249), Azja (plus 11), Ameryka Północna i Środkowa (plus 10) i Afryka (plus 2). Dwie osoby z województwa podkarpackiego wyemigrowało do krajów Oceanii.

Dla kraju największe przyrosty w dodatnim bilansie rozkładały się następująco: Europa (plus 3 745) i Azja (plus 494), Afryka (plus 117), Ameryka Północna i Środkowa (plus 88), Ameryka Południowa (plus 34) i Oceania (plus 2). Saldo migracji w 2020 roku było dodatnie prawie we wszystkich województwach, za wyjątkiem województw opolskiego (minus 372) i śląskiego (minus 189). W przypadku głównego od 2016 roku kierunku imigracji z Europy na pobyt stały do Polski rekordzistą zostało województwo mazowieckie, z dodatnim saldem plus 1393 osoby. Nie pozostają w tyle województwa małopolskie (532), dolnośląskie (462) czy podlaskie (340). W 2020 roku na terenie województwa podkarpackiego nastąpił spadek w stosunku do 2019 roku reemigracji o 242 osoby.

Saldo migracji zagranicznej na pobyt stały, Polska

Saldo migracji zagranicznej na pobyt stały, województwo podkarpackie

Wykształcenie a stała emigracja. Dane z tego zakresu zostały przeniesione przez GUS do archiwum. Ostatnie dostępne dane są dla 2005 roku. W 2005 roku dla wszystkich poziomów wykształcenia odnotowano ujemne saldo migracji, za wyjątkiem wykształcenia podstawowego oraz osób nie posiadających wykształcenia szkolnego (bez wykształcenia szkolnego). Ujemne saldo migracji zagranicznych na pobyt stały oznacza, że więcej osób wymeldowało się na pobyt stały za granicę, niż zameldowało po powrocie z zagranicy. Dane dotyczą łącznie miast i wsi oraz kobiet i mężczyzn.

Obecnie, z powodu dodatniego salda migracji zagranicznych zarówno w kraju jak i w województwie podkarpackim w 2020 roku trend „drenażu mózgow” w świetle oficjalnych danych został złagodzony. Jednak brakuje na ten temat twardych danych w BDL-u. Jak wynika z obserwacji regionalnego rynku pracy, emigracja specjalistów następuje w dalszym ciągu. Niepokojącym pozostaje fakt, że również dotyczy ludzi wykształconych, którzy nie zawsze za granicą podejmują zatrudnienie zgodne z posiadanymi kwalifikacjami.

Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały wg wykształcenia migrantów 2005 r.

Poziom wykształcenia	Polska	Województwo podkarpackie
	saldo migracji	
ogółem	- 12 878	- 384
wyższe	- 97	- 32
policealne	- 370	- 21
średnie	- 2 825	- 195
zasadnicze zawodowe	- 2 802	- 108
gimnazjalne	- 611	- 31
podstawowe	- 2 149	- 35
niepełne podstawowe i bez wykształcenia szkolnego	499	164
nieustalone	- 4 523	- 126

Miejsce zamieszkania a imigracja. Zjawisko imigracji z zagranicy na pobyt stały następuje sześć razy częściej w granicach terenów wiejskich lub suburbii (które w statystyce GUS są klasyfikowane jako wieś) niż miast w województwie podkarpackim. Trzeba przy tym podkreślić, że 2020 rok jest korzystniejszy w tym zakresie jak 2019 rok. Ujemne saldo migracji za granicę na pobyt stały zostało zahamowane i od 2016 roku publikatory odnotowują dodatnie saldo migracji, które dla 2020 roku na Podkarpaciu wyniosło plus 270 osób (dla miast plus 44 osoby i na wieś plus 226 osób).

Imigranci z zagranicy, przebywający w Polsce czasowo od 3 miesięcy (NSP). Jak wynika z publikacji GUS opracowanej na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego 2011, w przypadku imigrantów można zaobserwować korelację pomiędzy miejscem zamieszkania wybranym przez osoby przybywające do Polski z zagranicy, a stopniem rozwoju gospodarczego regionów. Do województwa podkarpackiego przybyło tylko 3,7% ogólnej liczby imigrantów (NSP 2002 – 4,1%). Większość imigrantów skupia się w miastach – 81,4%, a mniejszość na terenach wiejskich – 18,6%.

Emigracje zagraniczne na pobyt czasowy powyżej 3 miesięcy (NSP). Osoby przebywające za granicą RP powyżej 3 miesięcy częściej przemieszczają się za granicę z miast niż wsi (dane dla kraju). W województwie podkarpackim częściej z terenów wiejskich niż miast. Zarówno w kraju jak i w województwie podkarpackim, emigracja dotyczy częściej kobiet niż mężczyzn⁵.

Migranci przebywający za granicą powyżej 3 m-cy (2 m-ce NSP 2002) wg NSP 2011

zmienne	Polska				województwo podkarpackie			
	w tys.	w proc.	w tys.	w proc.	w tys.	w proc.	w tys.	w proc.
	2002*	2002*	2011	2011	2002*	2002*	2011	2011
ogółem	786085	100,0	2017501	100,0	77215	9,8	178592	8,9
M	362973	100,0	986680	100,0	36598	10,1	87627	8,9
K	423112	100,0	1030820	100,0	40617	9,6	90965	8,8
miasta	488122	100,0	1330156	100,0	34312	7,0	84408	6,3
M	221082	100,0	649116	100,0	16093	7,3	41085	6,3
K	267040	100,0	681041	100,0	18219	6,8	43323	6,4
wieś	297963	100,0	687345	100,0	42903	14,4	94184	13,7
M	141891	100,0	337565	100,0	20505	14,5	46542	13,8
K	156072	100,0	349780	100,0	22398	14,4	47642	13,6

* Spis NSP 2002 posiadał kategorię od 2 do 12 miesięcy.

Najwięcej emigrantów przebywających za granicą powyżej 3 miesięcy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (przed wyjazdem) odnotowano w województwie: opolskim (106,3) podlaskim (91,4) i podkarpackim (84,0). Najmniej w mazowieckim (28,1), wielkopolskim (31,0) i śląskim (49,9). Mieszkańcy województwa podkarpackiego poza Wielką Brytanią najchętniej emigrowali do Stanów Zjednoczonych AP, Francji, Włoch i Niemiec (NSP 2011).

Liczba emigrantów przebywających za granicą powyżej 3 miesięcy na 1000 mieszkańców

OPOLSKIE	106,3
PODLASKIE	91,4
PODKARPACKIE	84,0
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	74,6
ZACHODNIOPOMORSKIE	62,4
DOLNOŚLĄSKIE	62,2
LUBUSKIE	59,5
POMORSKIE	58,6
MAŁOPOLSKIE	56,2
LUBELSKIE	51,6
ŁÓDZKIE	51,6
KUJAWSKO-POMORSKIE	50,8
ŚWIĘTOKRZYSKIE	50,0
ŚLĄSKIE	49,9
WIELKOPOLSKIE	31,0
MAZOWIECKIE	28,1

⁵ W danych NSP zastosowano podział na miasto i wieś. Socjologia miasta rozróżnia adekwatnie dla współczesnej cywilizacji, coraz bardziej zurbanizowanej quasi-miasta (aglomeracje kilku miast, gdzie cały obszar jest zurbanizowany), metropolie, miasta wielkie, duże, średnie i małe oraz suburbia i wieś. Zarówno dla danych NSP z 2002 jak i 2011 suburbia wliczane są do terenów wiejskich, o ile nie są w granicach administracyjnych miast.

Jedynym pozytywnym aspektem emigracji jest czasowy charakter. Niepokojącym pozostaje fakt, że wyjeżdżają osoby młode i lepiej wykształcone. Generalnie poziom wykształcenia mieszkańców wsi, mimo iż ulega systematycznej poprawie, nadal kształtuje się niekorzystnie w porównaniu z mieszkańcami miast.

Miejsce zamieszkania a migracje w kraju. W 2020 roku w miastach odnotowano dodatnie saldo migracji wewnętrznych na pobyt czasowy. Na wsi odnotowano ujemne saldo migracji wewnętrznych na pobyt czasowy. Prawidłowość ta miała miejsce zarówno w kraju jak i w województwie podkarpackim. Ludność zameldowana na pobyt czasowy przeważa w miastach. Ludność czasowo nieobecna w miejscu stałego zameldowania w kraju stanowi większość w miastach, a w województwie podkarpackim większość obejmują tereny wiejskie. Migracje wewnętrzne ludności na pobyt czasowy w województwie podkarpackim i w kraju – pozostają większe z terenów wiejskich, a proces ten zmniejsza się w porównaniu 20 lat (2000 – 2020). Świadczy o tym ujemne saldo migracji dla wsi, a dodatnie dla miast. Saldo migracji jest tu zdefiniowane jako różnica pomiędzy ludnością zameldowaną czasowo a okresowo nieobecnymi w miejscu stałego zameldowania.

Migracje wewnętrzne na pobyt czasowy

kategoria	ogółem miasta wieś	lata	Polska	województwo podkarpackie
ludność zameldowana na pobyt czasowy	ogółem	2000	683 670	30 202
		2020	422 540	24 325
	miasta	2000	507 112	19 972
		2020	278 603	15 338
	wieś	2000	176 558	10 230
		2020	143 937	8 987
ludność czasowo nieobecna w miejscu stałego zameldowania	ogółem	2000	683 670	42 591
		2020	422 540	25 409
	miasta	2000	391 377	20 543
		2020	227 879	10 102
	wieś	2000	292 293	22 048
		2020	194 661	15 307
saldo migracji	ogółem	2000	0	- 12 389
		2020	0	- 1 084
	miasta	2000	115 735	-571
		2020	50 724	5 236
	wieś	2000	- 115 735	-11 818
		2020	- 50 724	- 6 320

Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały. Porównanie salda migracji zagranicznych dowodzi zmiany niekorzystnej tendencji z ujemnego salda na dodatnie. Województwo podkarpackie wykazuje taką samą prawidłowość jak większość województw w kraju w porównaniu do średniej. W stosunku do 2000 roku odwraca się niekorzystna tendencja (na przykładzie poniższych danych) i jednocześnie zmniejsza się dodatnia wartość salda migracji, co wynika ze spadku rejestrowanego odpływu na pobyt stały ludności za granicę i spadku imigracji. Tendencja dodatnia zostaje zachowana, ale w niższej wartości liczbowej.

W 2020 roku saldo migracji zagranicznych na pobyt stały pozostaje dodatnie. Zjawisko to dotyczy zarówno Polski jak i województwa podkarpackiego. Odnotowano większą liczbę powrotów zza granicy niż wyjazdów.

W kraju migracje zagraniczne dla miast były bardziej nasilone w przeciwieństwie do województwa podkarpackiego, gdzie bardziej nasilone były z terenów wiejskich – zarówno za granicę jak i z zagranicy.

W okresie 20 lat (2000 r.=100%) nastąpił spadek emigracji za granicę i wzrastający proces imigracji z zagranicy. W kraju proces o dwóch składowych (odpływ za granicę i napływ z zagranicy) był bardziej nasilony w miastach. W województwie podkarpackim – na wsi.

W 2020 roku emigranci za granicę z miast Polski stanowili 67,1% ogółu migracji zagranicznych na pobyt stały (w 2000 roku – 79,6%). Odpowiednio dla wsi w 2020 roku – 32,9% (w 2000 roku – 20,4%). Dla województwa podkarpackiego odnotowano podobną tendencję, która w 2020 roku była bardziej wyrównana w podziale miasto – wieś niż w 2000 r. Emigranci z miast województwa podkarpackiego w 2020 roku stanowili 58,9% ogółu (w 2000 roku – 76,4%). Odpowiednio dla wsi województwa podkarpackiego w 2020 roku – 41,1% (w 2000 roku – 23,6%).

Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały

kategoria	lata	Polska	w tym		województwo podkarpackie	w tym	
			miasto	wieś		miasto	wieś
migracje wewnętrzne na pobyt stały – napływ	2000*	394093	221279	172814	19147	7666	11481
	2020	408680	217087	191593	18336	7414	10922
migracje wewnętrzne na pobyt stały – odpływ	2000*	394093	225493	168600	20877	9037	11840
	2020	408680	256530	152150	20562	9641	10921
migracje zagraniczne na pobyt stały – imigracja	2000*	7331	5142	2189	433	244	189
	2020	13263	8765	4498	801	357	444
migracje zagraniczne na pobyt stały - emigracja	2000*	26999	21499	5500	683	522	161
	2020	8780	5895	2885	531	313	218
saldo migracji wewnętrznych	2000*	0	- 4214	+ 4214	- 1730	- 1371	- 359
	2020	0	- 39443	+ 39443	- 2226	- 2227	+ 1
saldo migracji zagranicznych	2000*	- 19668	- 16357	- 3311	- 250	- 278	+ 28
	2020	+ 4483	+ 2870	+ 1613	+ 270	+44	+226

* Dane zestawione z dwóch kategorii BDL. Dane szacunkowe dla 2000 roku.

W migracjach wewnętrznych (napływ – odpływ) w kraju można odnotować przemieszczanie się ludności z miast na tereny podmiejskie (suburbia) lub na wieś, o czym świadczy ujemne saldo migracji ogółem w kraju – dla miast, a dodatnie dla wsi. Można się spodziewać, że wraz z popularyzacją „trendów ekologicznych” będzie następował proces przepływu części ludności na tereny podmiejskie. Przepływ ludności z miast na wieś w kraju odnotowano zarówno w 2000 roku jak i 20 lat później. W województwie podkarpackim w 2020 roku odnotowano dodatnie saldo migracji wewnętrznych dla wsi i ujemne dla miast. Proces przepływu ludności z miast do suburbii oraz z zagranicy do zielonych terenów podmiejskich pokazuje tylko część trendów, charakterystycznych dla osób już pracujących za granicą lub zamożniejszych obywateli w kraju. Jednak znacznie większa część ludności emigruje również z miast Podkarpacia do innych miast w Polsce, gdzie łatwiej o pracę i niejednokrotnie można więcej zarobić.

W 2020 roku (ostatnie dostępne dane) saldo migracji wewnętrznych z miast Podkarpacia do innych województw było o 162,4% wyższe niż w 2000 roku.

ZAKOŃCZENIE

Od 2016 roku uległy zmianie tendencje w migracjach zagranicznych. Ujemne saldo migracji stało się dodatnim. Proces ten został zilustrowany danymi liczbowymi. Już z samej definicji oficjalnych zbiorów danych wynika, że nie obejmują całości rzeczywistych czasowych i trwałych emigracji. Jednak dostępne liczby z pewnością w sposób trafny pozwalają na odczytanie występujących tendencji, chociaż wartość nominalna może się nieznacznie różnić od rzeczywistej np. z powodu estymacji. Pewnym novum pozostaje znaczny ubytek ludności z województwa podkarpackiego do innych województw. Stał się on przyczyną ujemnego salda migracji ogółem od 2016 roku, ponieważ w przeciwnej sytuacji przy dodatnim saldzie migracji zagranicznych – saldo migracji ogółem musiałby być również dodatnie (kryterium koherencji).

Emigracja zarobkowa za granicę istnieje nadal i wcale nie została zatrzymana. Sytuacja jest znacznie gorsza, gdy emigrują za granicę pracownicy lepiej wykształceni, będący osoby młodymi i często również specjalistami. W początkowym okresie emigracji, zostają zaangażowani w kraju docelowym w zawodach mniej opłacanych, znacznie poniżej posiadanych kwalifikacji, np. przy pracach sezonowych lub jako pracownicy fizyczni. A ich zdolności w najlepszym czasie produkcyjnym, pozostają wykorzystane przez silniejszą stronę stosunku pracy. Sytuacja jest równie dramatyczna, gdy specjaliści są zatrudnieni za granicą od razu w swoim zawodzie. W przypadku inżynierów, techników i zawodów medycznych zjawisko to stanowi typowy drenaż mózgow. Znacząco lepsza sytuacja nie występuje również wówczas, gdy trzon emigracji z danego terenu stanowią osoby nie posiadające bardzo wysokiego wykształcenia, ale umiejętności do wykonywania prac niezwykle potrzebnych dla rozwijającej się gospodarki. Są to z reguły pracownicy budowlani, usług remontowych i przedstawiciele zawodów rzemieślniczych, poszukiwani zarówno na krajowym jak i europejskim rynku pracy.

Zjawisko emigracji zarobkowej dotyczy również pracowników gorzej wykształconych, którzy w kraju docelowym podejmują się wykonywania prac prostych. Bez znajomości języka, chociażby na poziomie komunikatywnym, nie mają szans na lepszą pracę i w przyszłości na rozwój kariery zawodowej. Wykonywanie zawodów rzemieślniczych lub prac w przemyśle (spawacze ślusarze i tokarze) w sposób twórczy, może ułatwić nabycie umiejętności mistrzowskich, które potwierdzone odpowiednim dokumentem respektowanym w państwach UE – otwierają możliwość uzyskania atrakcyjniejszej oferty pracy, jeszcze nie wykorzystanej przez innych pracowników.

Sytuacja jest gorsza także wówczas, gdy młodzi specjaliści w kraju docelowym zostają zatrudnieni poniżej posiadanych kwalifikacji, np. przy pracach sezonowych lub jako pracownicy fizyczni. Dłuższy okres zatrudnienia przy pracach prostych jest związany z zapominaniem uprzednio wyuczonego zawodu i zdobytych umiejętności. W okresie gorszej sytuacji gospodarczej kraju przyjmującego, pracownicy zostają zmuszeni do powrotu, niejednokrotnie zasilając szeregi osób bezrobotnych.

Interpretacja skutków zjawiska migracji, szczególnie podczas analizy wyjazdów za granicę na pobyt czasowy, pozostaje ekonomicznie niejednoznaczna. W sensie pozytywnym może otwierać szanse dla korzystnej alokacji nadwyżek pracowników za granicą. Gdy następuje zatrudnienie specjalistów zgodnie z ich kwalifikacjami – jest to proces korzystny w przypadku powrotu do ojczyzny z nowymi doświadczeniami. Profesjonaliści powracający nawet po długotrwałym okresie zatrudnienia za granicą do Polski, stanowią istotny czynnik rozwoju. Następuje wówczas transfer technologii. Taka wymiana jest potrzebna każdemu państwu, ponieważ żadne nie ma monopolu na innowację. W przypadku niektórych zawodów medycznych czy z zakresu nauk ścisłych – następuje przeszczepienie najnowszych rozwiązań ze świata w kraju ojczystym.

Taki przyjazny transfer między poszczególnymi krajami, miał miejsce od dawna, o czym świadczy chociażby życie i działalność w Rzeczypospolitej królowej Bony Sforza, która nauczyła mieszkańców uprawy warzyw, przeciwdziałając tym samym śmierci z powodu głodu i wycieńczenia. Współcześnie tylko niektóre rodzime firmy rzeczywiście transferują najnowsze i najbardziej wartościowe technologie. Przykładem może tu być koncern Orlen, który jest niezwykle innowacyjny, nawet w dziedzinie energetyki i za pośrednictwem firmy Synthos S. A. transferuje technologię małych i średnich elektrowni atomowych przy współpracy koncernów General Electric i Hitachi. Wiele wyjazdów handlowych i w celach biznesowych może zaowocować powstaniem nowej działalności gospodarczej na terenie Polski. Wówczas takie inicjatywy mogłyby znaleźć wsparcie w zakresie współfinansowania z funduszy UE.